

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»**

Психологічний факультет

Кафедра загальної та клінічної психології

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«КРИЗОВА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Освітня програма “Психологія”

Спеціальність 053 “Психологія”

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

м. Івано-Франківськ - 2020

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
  2. Анотація до курсу
  3. Мета та цілі курсу
  4. Результати навчання (компетентності)
  5. Організація навчання курсу
  6. Система оцінювання курсу
  7. Політика курсу
  8. Рекомендована література

1. Загальна інформація

Назва дисципліни	Кризова та екстремальна психологія
Викладач	Кандидат психологічних наук, доцент Іванцев Наталія Ігорівна
Контактний телефон викладача	066 060 25 72
Е-mail викладача	nataliya.avantsev@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний / заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЕКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	кожний 3-й вівторок місяця

2. Анотація до курсу

Вивчення курсу “Кризова та екстремальна психологія” є необхідною умовою засвоєння компетентностей у відповідності із другим (магістерським) рівнем вищої освіти, набуття професійної кваліфікації: психолог.

3. Мета та цілі курсу

Метою викладання навчальної дисципліни курсу є озброєння студентів знаннями основ кризової та екстремальної психології: основних категорій, базових принципів і методів роботи психолога в кризових та екстремальних ситуаціях.

Цілі курсу: ознайомлення студентів із основними поняттями, що використовуються в межах кризової та екстремальної психології на основі їх семантичного та феноменологічного аналізу; розкрити діагностичні критерії різних кризових та екстремальних станів; показати основні напрямки розвитку і динаміку кризових та екстремальних станів; сформулювати уявлення про методи психологічної допомоги постраждалим в умовах надзвичайної, екстремальної ситуації та психологічного супроводу особистості у скрутних, кризових життєвих ситуаціях, шляхів збереження її психологічного здоров'я в критичних ситуаціях і на поворотних етапах життя.

4. Результати навчання (компетентності)

Загальні компетентності: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність генерувати нові ідеї та приймати обґрунтовані рішення (креативність); уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів); здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Фахові компетентності: здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну, профілактично-просвітницьку) з використанням науково верифікованих методів та технік; налагоджувати та підтримувати контакти з фаховими спільнотами, ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах; оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію; дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Програмні результати навчання: робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій; розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість; оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації; вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності; здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	12
Семінарські/ практичні заняття	18
Самостійна робота	60

Ознаки курсу

семестр	спеціальність	Курс навчання	Нормативний \ вибірковий
3-ий	053 Психологія	2-ий	вбірковий

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
<p>Тема 1. Теоретико-методологічні основи кризової психології. План: 1. Теоретичні основи розвитку кризової психології. 2. Методологічні основи кризової психології.</p>	<p>лекція (1 год.) семінарське заняття (2 год.)</p>	<p>1. Волох Н.В. Кризисная психология: учебн. пособие. Минск: Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 2013. 99 с. 2. Кризова психологія: навчальний посібник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Харків: НУЦЗУ, 2019. 401 с. 3. Кризова психологія: навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності «психологія» / укл. Кривоконь Н.І.. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 17 с. 4. Пергаменщик Л. А. Методологические аспекты кризисной психологии // Кризисные события и психологические проблемы человека / Под ред. Л. А. Пергаменщика. Минск: НИО, 1997. С.5 - 16. 5. Пергаменщик Л. А. Кризисная психология: учеб. пособие. Минск: Выш. шк., 2004. 239 с.</p>	<p>Виконання завдань, отриманих на лекції. Підготовка до семінарського заняття. Конспектування та аналіз першоджерел до теми. (5 год.)</p>	<p>5 б. - (вбірково, під час опитування на семінарі) 3 бали (за виконання самостійної роботи)</p>	<p>1-й тиждень</p>

<p>Тема 2. «Криза» як категорія: зміст та соціально-психологічні аспекти аналізу. План: 1. Криза як соціально-психологічна ситуація. 2. Суб'єктивні та об'єктивні характеристики й етапи кризових станів. 3. Криза в аспекті її переживання. 4. Типологізація та періодизація криз особистості</p>	<p>лекція (1 год.) семінарське заняття (2 год.)</p>	<p>1. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях : переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита // Психологический журнал. 1994. Т. 15, № 1. С. 3 -18. 2. Варбан Є. О. Життєва криза: поняття, концепції та прояви // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України Вип. 10. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 120–133. 3. Василюк Ф. Е. Жизненный мир и кризис : типологический анализ критических ситуаций // Психологический журнал. 1995. Т. 16, № 3. С. 90 101. 4. Василюк Ф. Е. Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций. Москва : Изд-во МГУ, 1984. 200 с. 5. Василюк Ф. Е. Типология переживания различных критических ситуаций // Психологический журнал. 1995. Т. 16, № 5. С. 104 -114 6. Життєві кризи особистості: навчальний посібник / О. О. Байер. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 244 с. 7. Жедунова Л. Г. Личностный кризис и образ мира (субъективная реальность кризиса) : [монография]. Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 2009. 135 с. 8. Черезова І. О. Психологія життєвих криз особистості : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / І.О. Черезова. Бердянськ, БДПУ, 2016. 193 с. 9. Юрьева Л. Н. Кризисные состояния: [монография]. Днепропетровск : Арт-пресс, 1998. 156 с.</p>	<p>Виконання завдань, отриманих на лекції. Підготовка до семінарського заняття. Конспектування та аналіз першоджерел до теми. (5 год.)</p>	<p>5 б. - (вибірково, під час опитування на семінарі); 3 бали (за виконання самостійної роботи)</p>	<p>2 тиждень навчання</p>
---	---	---	--	---	---------------------------

<p>Тема 3. Психологія життєвих криз: феноменологія та психо-соціальні наслідки План 1. Особливості нормативних криз. 2. Екзистенційні кризи та феномен самогубства в аспекті кризової психології. 3. Кризи, пов'язані з професійною діяльністю особистості. Соціально- психологічна характеристика кризи безробіття. 4. Ненормативні кризи особистості. Критичні та надзвичайні ситуації як чинники розвитку кризових станів.</p>	<p>лекція (2 год.) семінарське заняття (2 год.)</p>	<p>1. Моутет Д. Кризисы идентичности // Психологическая энциклопедия / Под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. 2-е изд., СПб. : Питер, 2003. С. 334–335. 2. Кризова психологія: навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності «психологія» / укл. Кривоконь Н.І. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 17 с. 3. Сыманюк Э. Э. Психология профессионально обусловленных кризисов / Э. Э. Сыманюк. Москва : Издательство Московского психолого-социального института, 2004. 320 с. 4. Старшенбаум Г.В. Суицидология и кризисная психотерапия. М.: «Когито-Центр», 2005. 376 с. 5. Психологія життєвої кризи / відп. ред. Т. М. Титаренко. К.: Агропромвидав України, 1998. 348 с. 6. Черезова І. О. Психологія життєвих криз особистості : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / І.О. Черезова. Бердянськ, БДПУ, 2016. 193 с.</p>	<p>Виконання завдань, отриманих на лекції. Підготовка до семінарського заняття та контрольної роботи. Конспектування та аналіз першоджерел до теми. (10 год.)</p>	<p>5 балів (вибірково, під час опитування на семінарі); 2 бали (за виконання самостійної роботи)</p>	<p>3 тиждень навчання</p>
<p>Тема 4. Психологічна допомога при кризових станах особистості План. 1. Сутність психологічної допомоги та класифікація видів. 2. Поняття і специфіка кризового консультування: види та техніки кризового консультування. 3. Об'єктивні та суб'єктивні чинники консультування. Посилення консультанта. 4. Надання психологічної допомоги та самопомоги у кризових станах</p>	<p>лекція (2 год.) семінарське заняття (2 год.)</p>	<p>1. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика: учебное пособие. Москва: Изд-во «Института психотерапии», 2000. 368 с. 2. Кризова психологія: навчальний посібник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Харків: НУЦЗУ, 2019. 401 с. 3. Козлов В. В. Работа с кризисной личностью. Методическое пособие. Москва: Изд-во Института Психотерапии, 2003. 302 с. 4. Меновщиков В.Ю. Введение в психологическое консультирование. Москва: Смысл, 1998. 109 с. 5. Осипова А.А. Справочник психолога по</p>	<p>Виконання завдань, отриманих на лекції. Підготовка до семінарського заняття та підсумкового контролю до ЗМ 1. Конспектування та аналіз першоджерел до теми. (10 год.)</p>	<p>5 балів (вибірково, під час опитування на семінарі); 2 бали (за виконання самостійної роботи) 10 балів (за виконання тестових завдань)</p>	<p>4 тиждень навчання</p>

<p>Тема 5. Екстремальна психологія. Поняття екстремальної ситуації. План. 1. Загальна характеристика психології екстремальних ситуацій і станів як галузь науки і практики. 2. Поняття екстремальної ситуації. Фактори, що призводять до сприйняття ситуації як екстремальної. 3. Суб'єкти екстремальної ситуації. 4. Загальні наслідки впливу екстремальної ситуації на людину.</p>	<p>лекція (1 год.) семинарське заняття (2 год.)</p>	<p>работе в кризисных ситуациях. Ростов н/Д: Феникс, 2005. 315 с. 6. Пергаменщик Л.А. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. Практикум: учебно-метод. пособие. Минск: Издательство Гревцова, 2012. 340 с. 7. Психологическая помощь в кризисных ситуациях / Ромек В.Г., Конторович В.А., Крукович Е.И. СПб.: Речь, 2007. С. 24-31. 8. Титаренко Т. Життєві кризи : технологія консультування. Київ : Главник, 2007. С. 89 9. Кризис как шанс начать жизнь лучше / Р. Дальке; пер. с нем.; [под. ред. Т.В. Гариной]. СПб.: ИГ «Весь», 2006. 256 с.</p> <p>1. Экстремальная психология [Электронный ресурс] : сб. учеб.-метод. материалов для направления подготовки 37.03.01 "Психология" / АмГУ, ФСН ; сост. А. Г. Закаблук. Благовещенск : Изд-во Амурского гос. ун-та, 2017. 68 с. - Режим доступа : http://irbis.amursu.ru/DigitalLibrary/AmurSU-Edition/8723.pdf 2. Экстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. Київ: ТОВ «Август Трейд». 2007. 507с. 3. Лебедев Владимир Иванович. Экстремальная психология. Психическая деятельность в технических и экологически замкнутых системах [Текст] : учеб.: рек. УМО / В. И. Лебедев. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 432с. 4. Психология экстремальных и чрезвычайных состояний [Электронный ресурс] : учебное пособие / И.В. Белашева [и др.]. Электрон. текстовые издания. Ставрополь: Северо-Кавказский федера-</p>	<p>Виконання завдань, отриманих на лекції. Підготовка до семінарського заняття. Конспектування та аналіз першоджерел до теми. (5 год.)</p>	<p>5 балів (вибірково, під час опитування на семінарі); 2 бали (за виконання самостійної роботи)</p>	<p>5 тижень навчання</p>
---	---	---	--	--	--------------------------

<p>Тема 6. Типологія екстремальних ситуацій. План. 1.Варіанти класифікації екстремальних ситуацій та їх обмеження. 2.Екстремальні ситуації, пов'язані із військовими діями. 3.Екстремальні ситуації, що виникають як наслідок стихійних бід, великих аварій і катастроф. 4.Психологія тероризму. 5.Емоційне, психологічне, фізичне, сексуальне насильство як екстремальна ситуація.</p>	<p>лекція (1 год.) семінарське заняття (2 год.)</p>	<p>льний университет, 2016. 262 с. Режим доступа: http://www.iprbookshop.ru/66099.html 5.Одинцова М. А. Психология экстремальных ситуаций : учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва : Издательство Юрайт, 2018. 303 с. 6.Перов А. П. Человек и экстремальные условия. Часть 2 [Электронный ресурс] : учебное пособие / Электрон. текстовые данные. Липецк : Липецкий государственный технический университет, ЭБС АСВ, 2014. 142 с. Режим доступа: http://www.iprbookshop.ru/55177.html 1.Экстремальная психология [Электронный ресурс] : сб. учеб.-метод. материалов для направления подготовки 37.03.01 "Психология" / АмГУ, ФСН ; сост. А. Г. Закаблук. Благовещенск : Изд-во Амур. гос. ун-та, 2017. 68 с. 2.Розов В.И. Психология экстремальных ситуаций: адаптивность к стрессу и психологическое обеспечение: научно-практическое пособие. К.: КНТ; Саммит-Книга, 2012. 480 с. 3.Одинцова М. А. Психология экстремальных ситуаций : учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва : Издательство Юрайт, 2018. 303 с. 4.Тарабрина Н. В. Психологические последствия войны // Психологическое обозрение. 1996. № 1 (2). С. 26–29 5.Магомед-Эминов М. Ш. Личность и экстремальная жизненная ситуация // Вестник Московского университета. Серия 14: Психология. 1996. № 4. С. 26–35. 6.Малкина-Пых, И. Г. Экстремальные ситуации [Текст]. Москва: Изд-во</p>	<p>Виконання завдань, отриманих на лекції. Підготовка до семінарського заняття. Конспектування та аналіз першоджерел до теми. (5 год.)</p>	<p>5 балів (вибірково, під час опитування на семінарі); 3 бали (за виконання самостійної роботи)</p>	<p>6 тиждень навчання</p>
--	---	---	--	--	---------------------------

<p>Тема 7. Екстремальні стани: поняття і диференціальна діагностика. План. 1.Поняття екстремального стану. Підходи до виділення екстремальних психічних станів (К.Ізард, С. Соловійова, П. Сидоров та ін..) 2.Страх, ефект, паніка як первинні стани при впливі екстремальної ситуації: поняття, форми, види, механізми їх розвитку та наслідки. 3.Фрустрація і конфлікт як складові екстремального стану. 4.Стрес як основна складова екстремальних станів. Специфіка протікання в екстремальній ситуації. 5.Гострий стресовий розлад: поняття, динаміка, діагностика. Наслідки для життя і здоров'я людини. 6.Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): поняття, причини розвитку, форми. Діагностичні критерії та напрями реабілітації ПТСР. 7.Горе як особливий психофізіологічний стан. Динаміка та проблема виділення стадій. Гостре горе: поняття, симптоматика, небезпека стадій. Особливості психологічної</p>	<p>лекція (2 год.) семінарське заняття (4 год.)</p>	<p>«Эксмо», 2005. 960с. 7.Самоукина Н. В. Экстремальная психология: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ», 2000. 288 с. 1.Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. Справочник практического психолога. Москва: Изд-во Эксмо, 2006. 960с. 2.Психология экстремальных ситуаций [Текст] / Под ред. В.В. Рубцова, С.Б. Малых. 2-е изд., стер. Москва: Психологический ин-т РАО, 2008. 304 с. 3.Психология экстремальных ситуаций: Хрестоматия / Сост. А. Е. Тарас, К. В. Сельченков. Москва : АСТ, Мн.: Харвест, 2002. 480 с. 4.Сидоров П. И. Психология катастроф / П. И. Сидоров, И.Г. Мосягин, С.В. Маруняк. Москва: Аспект Пресс, 2008. 414 с. 5.Тарабрина Н. В. Психология травматического стресса: Теория и практика. Москва: Изд-во "Институт психологии РАН", 2009. 304 с 6.Креч, Р. Кратчфілд, Н. Лівсон. Фрустрация. Конфликт. Защита // Вопросы психологии. №6. 1991. С. 69-82. 7.Павлова Е.В. Психология экстремальных ситуаций и состояний: Учебно-методическое пособие. Благовещенск: Изд-во АмГУ, 2014. 198 с. 8.Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции [Текст]. СПб.: Питер, 2006. 256 с. 9.Смулевич А.Б. Психогенные заболевания // Руководство по психиатрии [Текст] / Под ред. А.В. Снежневского, т. 2. Москва: Медицина, 1983. 552 с. 10.Соловьева С.Л. Психология экстремальных состояний [Текст] / СПб.:</p>	<p>Виконання завдань, отриманих на лекції. Підготовка до семінарського заняття та контрольної роботи. Конспектування та аналіз першоджерел до теми. (10 год.)</p>	<p>5 балів (вибірково, під час опитування на семінарі); 3 бали (за виконання самостійної роботи); 10 балів (контрольна робота)</p>	<p>7 тиждень навчання</p>
--	---	---	---	--	---------------------------

<p>допомоги.</p> <p>Тема 8. Методи надання екстреної психологічної допомоги. План. 1. Екстрена психологічна допомога: поняття, завдання та особливості застосування. 2. Етичні принципи надання екстреної психологічної допомоги в екстремальній ситуації. 3. Самопоміч при гострих реакціях на стрес. 4. Обмеження при наданні психологічної допомоги в екстремальних ситуаціях.</p>	<p>лекція (2 год.) семінарське заняття (2 год.)</p>	<p>ЭЛБИ-СПб, 2003. 128 с. 11. Кучер А.А. Посттравматическое стрессовое расстройство: история возникновения представлений, суть явления, способы психодиагностики. Новосибирск, 2002. 12. Лазебная Е.О. Ситуационные факторы регуляции посттравматических стрессовых состояний // Механизмы стресса в экстремальных условиях. Под ред. И.Б. Ушакова [Текст]. Москва, 2004. С. 17-21. 13. Волкан В., Зинтл Э. Жизнь после утраты: Психология горевания / Пер. с англ. Москва: Когито-Центр, 2007. 160 с.</p> <p>1. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с. 2. Крюкова М.А., Никитина Т.И., Сергеева Ю.С. Экстренная психологическая помощь. Москва: ИЦ ЭНАС, 2007. 64 с. 3. Мороз Р. А. Психология травмирующих ситуаций та надання психологічної допомоги : методичні рекомендації / Р. А. Мороз. Николаїв : Іліон, 2016. 224 с. 4. Родионов А.В., Сопов В.Ф., Непопалов В.Н. Психология деятельности в экстремальных условиях / Под ред. А.Н. Блеер. М.: Академия, 2008. 254 с. 5. Смирнов Б.А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях [Текст]. Харьков.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2007. 276 с. 6. Перша психологічна допомога : посібник для працівників на місцях. Київ: Унів. Вид-во Пульсари, 2017. 64 с. 7. Психология экстремальных ситуаций для спасателей и пожарных [Текст] / Под общ. ред. Ю.С. Шойгу – М.: Смысл, 2007. 319 с.</p>	<p>Виконання завдань, отриманих на лекції. Підготовка до семінарського заняття та підсумкового контролю до ЗМ 2. Конспектування та аналіз першоджерел до теми. (10 год.)</p>	<p>5 балів (вибірково, під час опитування на семінарі); 2 бали (за виконання самостійної роботи) 10 балів (за виконання тестових завдань)</p>	<p>8 тиждень навчання</p>
--	---	---	--	---	---------------------------

6. Система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу

Критерії оцінювання знань студентів:

В основу системи оцінювання знань студентів із навчальної дисципліни «Кризова та екстремальна психологія» закладено такі критерії:

- 1) повнота знань – вичерпна достатність у відтворенні інформації щодо змісту навчальної дисципліни;
- 2) адекватність знань – їх правильність, відповідність засадничим основам курсу;
- 3) усвідомленість (осмисленість) знань – розуміння смислу інформації з навчальної дисципліни та вміння вербалізувати його;
- 4) вміння творчо мислити, інтерпретувати своє бачення і розуміння поставлених завдань («побічний продукт») діяльності.

Розподіл балів, які отримують студенти

Вид занять	ЗМ 1				ЗМ2				Сума балів
	T 1	T2	T3	T4	T 5	T6	T7	T8	
Семинарські заняття	5	5	5	5	5	5	5	5	40
Самостійна робота	3	3	2	2	2	3	3	2	20
Контрольна робота			10				10		20
Тести ПК до ЗМ				10				10	20
Усього	8	8	17	17	7	8	18	17	100

Зокрема, поточний та модульний контроль включає в себе такі форми:

- *усні відповіді студентів на семінарських заняттях*: усна відповідь передбачає розгорнутий, чіткий, аргументований виклад студентом одного з питань теми семінарського заняття, винесеного на обговорення. При цьому недопустиме дослівне зачитування матеріалу та застосування ксерокопій. Якщо відповідь відповідає поставленим вимогам, тоді оцінюється *в 5 балів*. За наявності у студента правильних знань, але при цьому знання характеризуються адекватністю, але є частково усвідомленими та не проявляється у повноті та адекватності їх пояснення його відповідь оцінюється *в 4 бали*. За наявності у студента фрагментарних знань з

теми, які при цьому не завжди точно ним розуміються і не достатньо повно вербалізуються, відповідь оцінюється в 3 бали. За відсутність у студента знань щодо основних проблем теми, яка обговорюється на семінарському занятті, або ж за наявність часткових знань, які він неправильно розуміє і неправильно трактує, оцінювання відбувається на межі від 2 балів до 0.

- *тестування на семінарських заняттях*: для оперативного опитування студентів на семінарських заняттях використовують тестовий контроль знань з питань до відповідної теми, які виносяться на самостійне опрацювання та обговорення на семінарському занятті. Для цього передбачені завдання з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих, завдання на встановлення правильної відповідності, завдання на встановлення правильної послідовності. Сукупна кількість балів за тест – 5 балів.
- *контроль за самостійною роботою*: самостійна робота передбачає письмове виконання завдань на основі рекомендованої літератури, спрямованих на узагальнення і закріплення матеріалу, який вивчається, у вигляді конспектів. Виконується студентом протягом вивчення відповідної теми і оцінюється викладачем. Відповідно, якісно виконане одного завдання оцінюється в 1 бал;
- *контрольна робота* : даний вид роботи студентів максимально оцінюється у 10 балів.

Критерії оцінювання:

9-10 б. виставляється, коли питання контрольної роботи розкриті повністю, наведені приклади описаних явищ, подано обґрунтування виникнення того чи іншого явища.

8-7 б. виставляються у разі недостатнього аналізу явища, наведено лише один приклад, питання розкрито не в повній мірі, проте студент дав відповіді на всі питання.

6-5 б. за контрольну роботу виставляється, коли студент не відповів на одне питання контрольної роботи, дав часткові відповіді на решта і не навів приклади описаних явищ.

4-3 б. виставляється, коли студент не відповів на половину питань, проте дав часткові малозмістовні відповіді на решта.

2-1 б. виставляється студенту, який не відповів на жодне питання, або у відповідях не розкритий зміст питання.

- *підсумковий контроль до змістового модулю*: для даного виду контролю використовують тестовий контроль знань з питань тем, які виносяться на лекційне, семінарське обговорення та самостійне опрацювання. Для цього передбачені завдання з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих. Сукупна кількість балів за тест – 10 балів.

Критерії оцінки тестового завдання:

9-10 балів «відмінно» – студент дав не менше 90% правильних відповідей;

7-8 балів «добре» – студент дав не менше 70% правильних відповідей;

5-6 балів «задовільно» – студент дав не менше 50% правильних відповідей;

1-4 бали «незадовільно» – студент дав менше 50% правильних відповідей;

0 балів – завдання відсутнє .

Залік (сумарна кількість – 100 балів).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	Зараховано
80–89	B	
70–79	C	
60–69	D	
50–59	E	
26-49	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Вимоги до письмової роботи

Написання письмової роботи є вимогою одного із практичних занять і проміжною формою контролю оцінювання знань. У письмовій роботі студент повинен представити вміння аналізувати літературу до теми, розуміння даної теми, розкрити зміст поставленого питання.

Зокрема, виконання контрольної роботи передбачає письмове розв'язання завдань за відповідним варіантом. Кожен варіант включає завдання з тематики, визначеної навчальною програмою з дисципліни, за якою пишеться контрольна робота. Контрольна робота може складатися із двох частин: теоретичне питання, що потребує поглибленої відповіді; практична частина. Відповіді мають бути повними та обґрунтованими на всі теоретичні та практичні завдання, що передбачені конкретним варіантом контрольної роботи.

Критерії оцінки контрольної роботи:

10-9 балів «відмінно» - студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час відповідей на контрольні запитання, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань. 7-8 балів «добре» - студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час письмових відповідей на контрольні запитання, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. 5-6 балів «задовільно» - студент загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час письмових відповідей на контрольні запитання, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. 1-4 бали «незадовільно» - частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час письмових відповідей на контрольні запитання, допускаючи при цьому суттєві помилки. 0 балів - завдання відсутнє.

Критерії оцінки письмового повідомлення: 9-10 балів (відмінно): тема письмового повідомлення актуальна та відзначається практичною значущістю; у роботі здійснено критичний огляд визначень різними авторами, наведених в різних джерелах; матеріал роботи добре структурований, логічно викладений; роботу оформлено з дотриманням

	<p>встановлених правил; студент демонструє здатність робити у письмовому повідомленні логічні висновки та узагальнення; проявляє здатність висловлювати та аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання. 7-8 балів (добре): тема письмового повідомлення актуальна; у роботі здійснено аналіз основних аспектів проблеми; використано джерела, які дають змогу розкрити теоретичні й прикладні аспекти теми; матеріал реферату/письмового повідомлення загалом структурований, логічно викладений; оформлення роботи в цілому відповідає встановленим правилам; студент послідовно, обґрунтовано та теоретично правильно викладає матеріал; демонструє здатність робити логічні висновки та узагальнення; але не в повній мірі може аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання; недостатньо використовує фактичні та статистичні дані. 5-6 балів (задовільно): тема письмового повідомлення не є актуальною; у роботі здійснено поверхневий аналіз основних аспектів проблеми; використані джерела не дають можливості повністю розкрити проблему; реферат/письмове повідомлення містить зайвий матеріал, що не відповідає змісту теми і свідчить про нездатність студента зрозуміти її зміст; робота в цілому оформлена згідно з правилами, але є суттєві недоліки. 3-4 балів (незадовільно): завдання виконане частково; студент не висвітлює дискусійну тему або висвітлює її неправильно; текст письмового повідомлення є повністю ідентичним тексту підручника чи конспекту або повністю ідентичним письмового повідомлення іншого студента на таку ж тему. 1-2 бали (незадовільно): завдання практично не виконано, складається з окремих малозмістовних тез, які за своїм змістом не відображають суті теми наукового повідомлення; робота не оформлена, здана не вчасно чи відсутня. 0 балів – завдання відсутнє.</p> <p>Перед написанням письмової роботи у форматі проблемних питань студенти отримують перелік тем і питань, які виносяться на письмову роботу (програмові вимоги) та посилання на навчально-методичну та наукову літературу із завчасно заданої теми для самостійної підготовки.</p>
Семінарські заняття	<p>Критерії поточного оцінювання здійснюються за 5-бальною шкалою і відповідають загальним рекомендаціям щодо оцінювання при усному контролі.</p> <p>«Відмінно» (5 балів) – тему засвоєно повністю, без прогалин, необхідні практичні навички роботи з матеріалом сформовані. У відповідях студента чітко простежується вміння аналізувати, диференціювати, узагальнювати інформацію, оцінювати факти, події, оцінювати факти, події та прогнозувати очікувані результати від прийнятих рішень. Студент опирається у знаннях не тільки на лекційний матеріал та навчальні посібники, але й оперує матеріалом сучасних наукових досліджень.</p> <p>«Добре» (4 бали) – тема засвоєна повністю, без прогалин. Сформовані вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію. Дано правильну відповідь на всі питання, можливі незначні неточності. Відповідь може носити переважно репродуктивний характер, немає цілісності у сприйнятті матеріалу, існують неточності у трактуванні понятійного апарату.</p> <p>«Задовільно» (3 бали) – існують прогалини у знаннях. Відповіді неповні, не чіткі, простежується невміння інтегрувати матеріал. Студент не дає відповіді на всі питання плану семінару.</p> <p>«Незадовільно» (2 - 0 балів) – основні питання теми засвоєні мінімально, або ж не засвоєні, відсутність вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію, мінімальний рівень репродуктивних знань, нема відповідей на допоміжні питання.</p>
Умови допуску до підсумкового контролю	<p>Студент допускається до підсумкового контролю за умови виконання ним і зарахування усіх завдань. Підсумковий контроль у формі заліку здійснюється на основі оцінювання рівня досягнення програмних результатів студентами. Заліком є сума балів набраних студентом протягом семестру за усі види роботи: оцінки за роботу на семінарах, результати тестування й контрольної роботи, виконання практичних завдань. Всі бали, отримані студентами в процесі вивчення навчальної дисципліни в кінцевому результаті підсумовуються, а їх кількість повинна бути не меншою, ніж 50 балів.</p>

7. Політика курсу

Політика курсу «Кризова та екстремальна психологія» передбачає прездачу усіх невиконаних завдань в силу серйозних запізньєнь на заняття або пропущених пар без поважних причин. У випадку виявлення випадків плагіату у виконанні навчальних завдань, академічної недоброчесності (списування), пред'явлені студентом завдання не зараховуються. У випадку пропуску пар з поважних причин, студенти повинні відпрацювати заняття/ невиконаний обсяг робіт (написати контрольну роботу, тест, виконати завдання на самостійну роботу творчу роботу, усно прездати пропущену тему тощо). Усі ці роботи повинні бути виконані й представлені студентом у встановлений час консультацій, при цьому не пізніше ніж за 1 тиждень до завершення вивчення навчального курсу групою. Ті, хто не виконали завдання для самостійної роботи вчасно, повинні їх виконати, однак оцінка при цьому буде знижена відповідно до розроблених критеріїв. Студенти, які пропустили семінарські заняття без поважних причин, а також в силу серйозних запізньєнь на заняття, втрачають можливість отримати бали за усні відповіді. Однак повинні виконати всі завдання для самостійної роботи, письмові роботи (контрольні, тестові).

8. Рекомендована література

1. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О. В. Тімченка. К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с.
2. Екстремальная психология [Электронный ресурс] : сб. учеб.-метод. материалов для направления подготовки 37.03.01 "Психология" / АмГУ, ФСН ; сост. А. Г. Закаблук. Благовещенск : Изд-во Амур. гос. ун-та, 2017. 68 с.
3. Життєві кризи особистості: навчальний посібник / О. О. Байєр. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 244 с.
4. Кризова психологія: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Х.: НУЦЗУ, 2010. 401 с.
5. Крюкова М.А., Никитина Т.И., Сергеева Ю.С. Экстренная психологическая помощь. Москва: НЦ ЭНАС, 2007. 64 с.
6. Малкина-Пых И. Г. Возрастные кризисы. Москва: Эксмо, 2004. 322 с
7. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник / Л. Б. Наугольник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
8. Моутет Д. Кризисы идентичности // Психологическая энциклопедия / Под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. 2-е изд., СПб.: Питер, 2003. С. 334–335.
9. Мороз Р. А. Психологія травмуючих ситуацій та надання психологічної допомоги : методичні рекомендації / Р. А. Мороз. Миколаїв : Іліон, 2016. 224 с.
10. Одинцова М. А. Психологія екстремальних ситуацій : учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва : Издательство Юрайт, 2018. 303 с.
11. Осипова, А.А. Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях. Ростов н/Д: Феникс, 2005. 315 с.
12. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. / Загальна ред.: Н. Пророк. Київ, 2018. 208 с.
13. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. / Загальна ред.: Л. Царенко. Київ, 2018. 240 с.
14. Павлова Е.В. Психологія екстремальних ситуацій и состояний: Учебно-методическое пособие. Благовещенск: Изд-во АмГУ, 2014. 198 с.
15. Пергаменщик Л. А. Кризисная психология: учеб.пособие. Минск: Выш. шк., 2004. 239 с.
16. Перша психологічна допомога : посібник для працівників на місцях. Київ: Унів. Вид-во Пульсари, 2017. 64 с.
17. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ: ТОВ "Видавництво "Логос". 207 с.
18. Психологія екстремальних ситуацій: Хрестоматія / Сост. А. Е. Тарас, К. В. Сельченко. Москва : АСТ, Мн.: Харвест, 2002. 480 с.
19. Психологія життєвої кризи / відп. ред. Т. М. Титаренко. К.: Агропромвидав України, 1998. 348 с.
20. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : [навчальний посібник] / наук. ред. та керівник проблем. групи Л. М. Вольнова. К.: В-во НПУ імені М. П. Драгоманова , 2012. 275 с.
21. Розов В.И. Психологія екстремальних ситуацій: адаптивность к стрессу и психологическое обеспечение: научно-практическое пособие. К.: КНТ; Саммит-Книга, 2012. 480 с.
22. Родионов А.В., Сопов В.Ф., Непопалов В.Н. Психологія деятельности в экстремальных условиях / Под ред. А.Н. Блеер. М.: Академия, 2008. 254

с.

23. Сидоров П. И. Психология катастроф / П. И. Сидоров, И.Г. Мосягин, С.В. Маруняк. Москва: Аспект Пресс, 2008. 414 с.
24. Смирнов Б.А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях [Текст]. Харьков.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2007. 276 с.
25. Старшенбаум Г.В. Суицидология и кризисная психотерапия. Москва: «Когито-Центр», 2005. 376 с.
26. Філоненко М. М. Психологія спілкування: підручник; Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця. К.: Центр учбової літератури, 2008. 224 с.
27. Черезова І. О. Психологія життєвих криз особистості: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / І. О. Черезова. Бердянськ, БДПУ, 2016. 193 с.
28. Шевченко О.Т. Психологія кризових станів: Навч. посіб. / Шевченко О.Т. Київ, 2005. 120 с.
29. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции [Текст]. СПб.: Питер, 2006. 256 с.
30. Юрьева Л. Н. Кризисные состояния: [монография]. Днепропетровск : Арт-пресс, 1998. 156 с.

Додаткова:

1. Антипов В.В. Психологическая адаптация к экстремальным ситуациям / В.В. Антипов. Москва: Владос-ПРЕСС, 2004. 176 с.
2. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях : переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал. 1994. Т. 15, № 1. С. 3-18.
3. Варбан Є. О. Життєва криза: поняття, концепції та прояви / Є. О. Варбан // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. –Вип. 10. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 120–133.
4. Бодров В.А. Роль личностных особенностей в развитии психологического стресса [Текст] / В.А. Бодров // Психические состояния / сост. и общ. ред. Л.В. Куликова. СПб.: Питер, 2001. С. 448 – 454
5. Василюк Ф.Е. Пережить горе // [электронный ресурс] режим доступа: <http://nkozlov.ru/library/psychology/d3469/>
6. Василюк Ф.Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) [Текст] / Ф.Е. Василюк. Москва: Изд-во МУ, 1984. 200 с.
7. Волкан В., Зинтл Э. Жизнь после утраты: Психология горевания / Пер. с англ. Москва: Когито-Центр, 2007. 160 с.
8. Гришина Н.В. Психология конфликта / Н.В. Гришина. – 2-е изд. –СПб.: Питер, 2008. 544 с.
9. Дейтс Б. Жизнь после потери [Текст] / Б. Дейтс; Пер. с англ. В. Челноковой. Москва: Фаир-Пресс, 1999. 300с.
10. Дикая Л.Г. Отношение человека к неблагоприятным жизненным событиям и факторы его формирования // Психология социальных ситуаций / сост. и общ ред. Н.В. Гришиной [Текст] / Л.Г. Дикая, А.В. Махнач. СПб.: Питер, 2001. С. 334 – 354.
11. Заманаева Ю.В. Утрата близкого человека - испытание жизнью / Ю.В. Заманаева. СПб.: изд-во Санкт-Петербургского Университета, 2007. 272 с. 187
12. Китаев-Смык Л.А. Психология стресса [Текст] / Л.А. Китаев-Смык. Москва: Наука, 2000. 368 с.
13. Краснянский А. Посттравматическое стрессовое расстройство у ветеранов войны в Афганистане: Съезд психиатров [Текст] / А. Краснянский, П.В. Морозов. М.: Медицина, 1995. 355 с.
14. Кризисы и травмы. Методические материалы Московского Гештальт Института. Выпуск первый // А.Н. Моховиков, Е.А. Дыхне. М., 2007. // <http://www.myword.ru>.
15. Кучер А.А. Посттравматическое стрессовое расстройство: история возникновения представлений, суть явления, способы психодиагностики. Новосибирск, 2002.
16. Лазебная Е.О. Ситуационные факторы регуляции посттравматических стрессовых состояний // Механизмы стресса в экстремальных условиях. Под ред. И.Б. Ушакова [Текст] / Е.О. Лазебная, М.Е. Зеленова. М., 2004. С. 17-21.
17. Лебедев В.И. Личность в экстремальных ситуациях [Текст] / В.И. Лебедев. М.: Политиздат, 1989. 304 с.

18. Левитов Н.Д. Фрустрация как один из видов психических состояний [Текст] / Н.Д. Левитов // Вопросы психологии, 1967 № 6, С.118-129.
19. Линдемани. Э. Клиника острого горя // Психология эмоций. Тексты. 2-е изд./ Под ред. В.К. Виллюноса, Ю.Б. Гипенрейтер. М.: Изд-во МГУ, 1993. С. 224-232.
20. Маклаков А.Г. Психология и педагогика. Военная психология: Учебник для вузов. СПб.: Питер, 2005. 464 с.
21. Малкина-Пых И.Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях [Текст] / И.Г. Малкина-Пых. М.: Эксмо, 2005. 960 с.
22. Малкина-Пых И.Г. Экстремальные ситуации. (Справочник практического психолога). М.: Эксмо, 2005. 960 с.
23. Международная классификация болезней МКБ-10. Электронная версия [электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.mkb10.ru>
24. Полякова О.Б. Психогигиена и профилактика профессиональных деформаций личности [Текст] / О.Б. Полякова: учебное пособие. М.: НОУ ВПО Московский психолого-социальный институт, 2008. 304с
25. Психические состояния / Сост. и общая редакция Л.В. Куликова. СПб.: Питер, 2001. 512 с.
26. Пушкарев А.Л. Посттравматическое стрессовое расстройство: диагностика, психофармакотерапия, психотерапия [Текст] / А.Л. Пушкарев, В.А. Доморацкий, Е.Г. Гордеева. М.: Изд-во Института психотерапии, 2008. 112 с.
27. Ромек В.Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях [Текст] / В.Г. Ромек, В.А. Конторович, Е.И. Крукович. СПб.: Речь, 2004. 256 с.
28. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье. М.: Книга по Требованию, 2012. 66 с.
29. Слепухина Г. В. Психология травматического стресса. Учеб. пособие [электронный ресурс] / Г.В. Слепухина. – Режим доступа: <http://do.gendocs.ru/docs/index-9130.html>
30. Смирнов Б.А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях [Текст] / Б.А. Смирнов, Е.В. Долгополова. Харьков: Изд-во Гуманитарный Центр, 2007. 276 с.
31. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса [Текст] / Н.В. Тарабрина. СПб.: Питер, 2007. 272 с.
32. Фрейд З. Печаль и меланхолия // Психические состояния / сост. и общ. ред. Л.В. Куликов. СПб.: Питер, 2001. С. 208 – 219.
33. Хухлаев О.Е. Обычная работа в необычных условиях: психологическое консультирование, осложненное травматическим стрессом [электронный ресурс] Режим доступа: http://psymax.ru/lib/kons/000025_all.html
34. Човдырова Г.С. Введение в практическую экстремальную патопсихологию [Текст] / Г.С. Човдырова. М.: ВНИИ МВД России, 2002. 31с.
35. Чурсин А. Влияние экстремальной ситуации на спасателя [Текст] / А. Чурсин, Г. Неудахин, О. Наливаева. М.: Изд-во АНАТР, 2005. 56 с.
36. Шефов С.А. Психология горя / С.А. Шефов. СПб.: Речь, 2007. 72 с.

